

1. Obiekt

DZIAŁ GALERIA SZTUKI MUZEUM OKRĘGOWEGO W NOWYM SĄCZU

/ "Dawna synagoga" /

2. Czas powstania

XVII/XVIII w.
1769 r., 1894 r.
~~1976-1982 r.~~

3. Miejscowość

NO W Y S Ą C Z

4. Adres

Nowy Sącz, ul. Berka Joselewicza 12

nr hipoteczny [redacted]
dz. 15 obręb 27

5. Przynależność administracyjna

nowosądeckie

województwo

gmina Nowy Sącz

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975

województwo krakowskie

powiat Nowy Sącz

8. Właściciel i jego adres

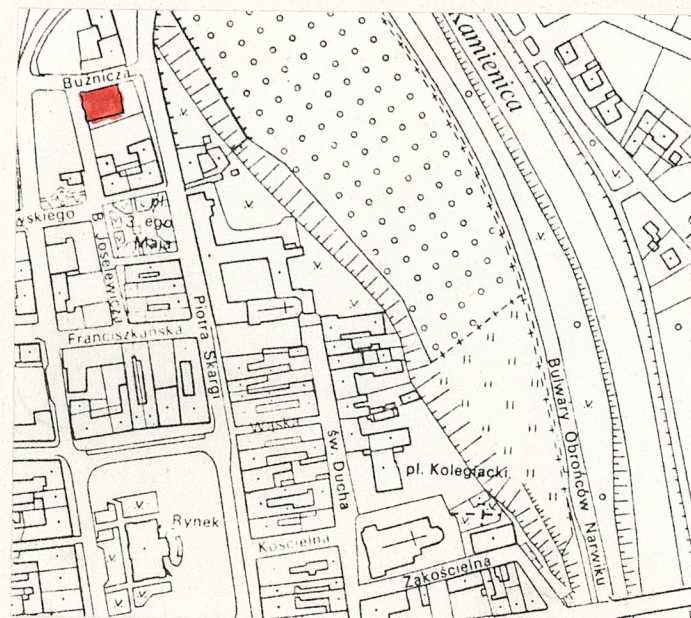
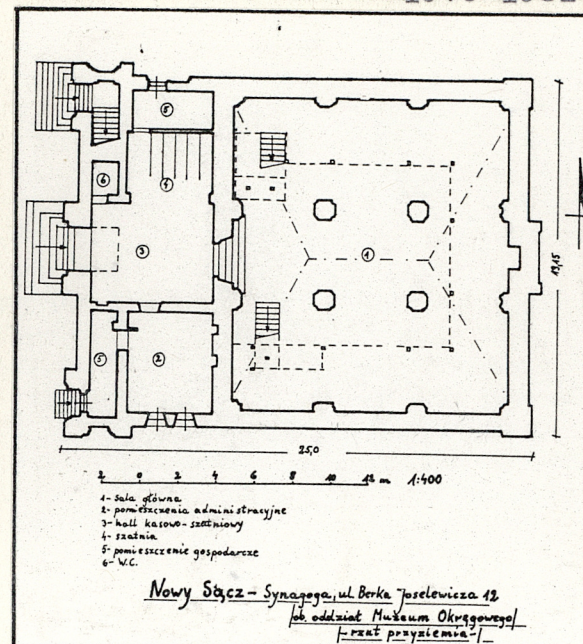
Współwłaściciel: Żydowska Kongregacja Wyznaniowa, [redacted]
[redacted]; władający: Żydowska Kongregacja Wyznaniowa, Nowy Sącz, ul. Jagiellońska

9. Użytkownik i jego adres

Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu
ul. Lwowska 3

10. Rejestr zabytków

Nr data

Starania o budowę synagogi podjęli Żydzi sądecki w 1695 roku, a finalizowali je w 1699 roku, kiedy to starosta Jerzy Paweł Lubomirski zezwolił im na wzniesienie bóżnicy wzorowanej na obiektach z Chełma i Chęcina. Miał być to obiekt murowany przykryty sklepieniem. Budowę synagogi nowosądeckiej można zatem datować na przełom XVII/XVIII wieku. Prawdopodobnie jednak prace zakończono dopiero w 1746 roku, za czym przemawiałyby data podana przez Sygańskiego w "Historii Nowego Sącza", a także późnobarokowy charakter stylistyczny wnętrza sprzed pożaru w 1894 roku. Budowniczy obiektu nie jest znany. Układ przestrzenny synagogi pozwala ją zaliczyć do rozpowszechnionego w polskiej architekturze żydowskiej doby baroku typu zwanego dziewięciopolowym. Centralizujące wnętrze głównej sali modłów było podzielone masywnymi filarami i gurtami na trzy nawy i trzy przęsła, przy czym centralne przęsło nawy środkowej wyodrębniono architektonicznie jako bimb o formie tzw. kaplicowej, nakrytą kopułą wyższą od pozostałych przęseł sklepiennych. W późniejszych czasach ze względu na osłabienie konstrukcyjne ścian i filarów, poszczególne filary powiązano ściągami w postaci drewnianych belek na których ustawiono rozchodzące się promieniście ozdoby tralki. Ściany sali modłów pokryte były przez barwne polichromie o motywach roślinnych, będące oprawą do malowanych w języku hebrajskim napisów - cytatów z "Pięcioksiągu". Polichromie te uległy zniszczeniu w czasie częściowej przebudowy synagogi na przełomie XIX i XX wieku, gdy to walące się sklepienie zastąpiono drewnianym stropem. Niewielkie pozostałości polichromii zniknęły podczas ostatniego remontu, kiedy to

Sytuacja. Dawna synagoga zlokalizowana została w północnej części Starego Miasta po wschodniej stronie ulicy Berka Joselewicza i oznaczona jest numerem 12. Obiekt stoi samodzielnie w czworoboku ulic Joselewicza /od zachodu/, Bóznicznej /od północy/, Skargi /od wschodu/ i Tymowskiego /od południa/. Teren na którym znajduje się obiekt od wschodu niweluje wysoka podmurówka z kamiennych ciosów. Synagoga frontem zwrócona jest na zachód.

Materiał, konstrukcja, technika. Synagoga murowana z cegły, w dolnych partiach z cegły i kamienia na zaprawie wapiennej. Izolacja pozioma na całej szerokości podciętego muru wykonana z papy na lepiku. Cokół wyodrębniony z muru, obłożony płytami z piaskowca. Tynki zewnętrzne i wewnętrzne wapienne z piasku rzecznoego. Nad salą główną strop drewniany belkowy, kasetonowy, dziewięciopolowy, wsparty na 4 potężnych, murowanych filarach. Belki profilowane. Nad piętrem części wejściowej w zachodniej części budynku - strop Kleina.

Wieżba dachowa drewniana, konstrukcji krokwiowo-płatwiowej /4 płatwie na 4 stolcach/. Dachy kopertowe pokryte blachą na deskowaniu.

Posadzki. Na parterze w sali głównej: z płyt sjenitowych o grubości 5 cm; w hallu pomieszczeniach sanitarnych i gospodarczych - lastrico; w pomieszczeniu administracyjnym podłoga z klepki dębowej; w magazynie i pracowni na piętrze - deski. Schody zewnętrzne i wewnętrzne z bloków sjenitowych o fakturze piłowanej /z kamieniołomu Przedborów/. Schody na antresolę - drewniane, dębowe. Konstrukcja antresoli stalowa. Stalowe elementy obudowane deskami jesionowymi.

W pomieszczeniu pomocniczym części wejściowej otwory okienne prostokątne. Okna pojedyncze, dwudzielne, sześciokwaterowe, skrzynkowe, zakratowane. W sali głównej 8 okien: 3 w elewacji południowej, 2 w elewacji wschodniej i 3 w elewacji północnej. Okna bardzo wąskie i wysokie, sklepienie łukiem półkolistym. W elewacjach północnej, wschodniej i zachodniej - z portalami o bogatym wystroju. Stolarstwo okien nowe. Okna skrzynkowe, pojedyncze, dwuskrzydłowe, sześciokwaterowe, otwory okienne zakratowane.

Drzwi zewnętrzne jedno- i dwuskrzydłowe, żelazne, obite blachą. Między przedsionkiem a salą ekspozycyjną - dwuskrzydłowa, otwierana krata z ozdobnie wykuwanych prętów. Drzwi wewnętrzne nowe o indywidualnej stolarce.

Rzut. Obiekt wąskofrontowy, wzniesiony na planie prostokąta, symetryczny, z ryzalitami w elewacjach: frontowej, zachodniej i tylnej wschodniej. Budynek dwuczęściowy z salą główną wysoką /łączna wysokość dwóch kondygnacji = 8 m/ i filarami oraz salą wejściową w dwóch niskich kondygnacjach.

Bryła. Obiekt o masywnej, prostopadłościennych bryle. Nie podpiwniczony. Przykryty dachem niskim w proporcji do wysokości ścian dachem o szeroko rozwartych połaciach. W środkowej części elewacji frontowej - ryzalit mieszczący wejście do budynku. W narożnikach dwa ryzality boczne w formie pseudowieżyczek wystających nad korpusem obiektu. W ryzalicie północnym wejście prowadzące na klatkę schodową drugiej kondygnacji. W środkowej części elewacji tylnej niewielkie ryzality: środkowy i dwa narożnikowe.

Elewacje. Elewacja frontowa ożywiona dobudowanym na osi ryzalitem. Jego powierzchnia podzielona ramowo wypukłymi pasami tynku. Ryzalit przekryty blaszanym daszkiem pod którym profilowany gzyms wieńczący. Powierzchnie ryzalitów w narożnikach podzielone poziomo wypukłymi pasami tynku imitującymi boniowanie

<p>14. Kubatura</p> <p>3830 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ok. 479 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>synagoga</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>sala ekspozycyjna Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Dokumentację techniczną remontu i odbudowy synagogi w latach 1976-1982 wykonał architekt Zygmunt Lewczuk z zespołem, a prace budowlane prowadziły ekipy Nowosądeckiej Spółdzielni Remontowo-Budowlanej "Budimot". Projekt zakładał przywrócenie synagodze wyglądu sprzed 1939 roku i przystosowanie jej do celów muzealnych oraz wystawienniczych. W związku z tym: do dawnej sali modłów nakrytej drewnianym stropem kasetonowym wprowadzono antresolę obiegającą 3 ściany wewnętrzne poniżej poziomu sali kobiet /adaptowanej na magazyn obrazów/; drewniane podłogi w sali modłów i w przedsionku zastąpiono posadzkami; zamiast ogrzewaczy kaflowych zainstalowano centralne ogrzewanie. Zmiany te nie wpłynęły na zabytkowy charakter obiektu.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Po generalnym remoncie obiekt w dobrym stanie technicznym.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Obiekt objęty opieką konserwatorską. Użytkowany prawidłowo.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował

mgr Tadeusz Śledzikowski, XI 1992 r.

j.w.

.....
imie, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki

j. w.

.....

zdjęcia fotogr.

.....
Imię, nazwisko, data, podpis
PSOZ w Nowym Sączu

miejsce przechowywania negatywów

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO!

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

22. Bibliografia

A.B.Krupiński, Dawna synagoga nowosądecka, Nowy Sącz
1985.

Dzieje miasta Nowego Sącza, red. F. Kiryk, Warszawa - Kraków 1992.

Projekt techniczny remontu starej bożnicy w Nowym Sączu i adaptacja jej na pomieszczenia Działu Sztuki Muzeum w Nowym Sączu, Nowy Sącz 1972.

Inwentaryzacja architektury starej bożnicy w Nowym Sączu, wyk. mgr inż. arch. Z. Lewczuk.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

1. Miejscowość

NOWY SĄCZ

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Dawna synagoga, ul. Berka
Joselewicza 12

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

c.d. opisu + fotografie dodatkowe

Fasada

Pod profilowanym gzymsem ryzalitów-pseudowieżyczek, w tynku obiegający fryz arkadkowy. W górnej części ryzalitów otwory okienne zwieńczone zwieńczeniem przypominającym łuk trójlistny i ujęte w portale z półkolumnami. Elewacje boczna /od północy/ i tylna /od wschodu/, z podobnymi jak frontowa imitacjami boniowania w tynku. Otwory tych elewacji ujęte w portale z półkolumnami lecz zwieńczone łukiem pełnym. Elewacja boczna-południowa, tynkowana, pozbawiona elementów dekoracyjnych, z dwoma parami okien na parterze i piętrze w części zachodniej i trzema oknami w sali głównej.

Wnętrze. Schody zewnętrzne wprowadzają do hallu szatniowo-kasowego /dawnego przedsionka synagogi/. W hallu po lewej stronie znajduje się pomieszczenie sanitarne i szatnia. Za szatnią pomieszczenie gospodarcze. Po prawej stronie pomieszczenie administracyjne i gospodarcze. Na wprost wejścia do hallu wejście do sali głównej zawierającej ekspozycję muzealną. Zejście do sali głównej po schodach /różnica poziomów 75 cm/. W celu zwiększenia powierzchni ekspozycji wprowadzono wzdłuż 3 ścian sali antresolę o szerokości 3,50 m przy ścianie południowej i północnej oraz 3,20 m przy ścianie wschodniej. Ekspozycja rozmieszczona na parterze na ścianach i na postumentach pod antresolą. Na antresoli na ścianach i na postumentach na tle ścian. W dawnej sali kobiet na piętrze na przedsionkiem wejściowym mieści się magazyn eksponatów /głównie obrazów/ oraz mała pracownia i sanitariat. Bezpośrednie połączenie magazynu z salą główną przez drzwi i schodki na antresolę wykonane w miejscu jednego z dawnych okienek pomiędzy salą modłów, a babincem, obecnie zamurowanych i zakratowanych.

Wyposażenie. We wnętrzu znajduje się wyposażenie umożliwiające organizowanie ekspozycji muzealnych. Z dawnej synagogi zachowały się tylko 4 potężne filary z kanelowanymi narożnikami i oprofilowanymi głowicami, które podpierały niegdyś sklepienie i między którymi znajdowała się bima. Przy wschodniej znajdował się aron hakodesz do przechowywania ródaków, o kształcie ołtarza z bogatą oprawą architektoniczną.

Instalacje. Obiekt posiada elektryczność, instalacje wodno-kanalizacyjną i centralnego ogrzewania.

Wkładkę złożył: mgr Tadeusz Śledzikowski, XI 1992 r.

(imię, nazwisko, data)

PSOZ w Nowym Sączu

Miejsce przechowywania negatywów:

Wzór ODZ 1978 r.

c.d. opisu historycznego

założono nowy strop dziewięciopolowy, a ściany pozostawiono gładkie. Przy wschodniej ścianie sali modłów znajdował się aron hakodesz. Miał on tu formę ołtarza o niezwykle bogatej oprawie architektonicznej składającej się z półkolumny podpierającej ozdobny tympanon, pary rzeźbionych i polichromowanych lwów oraz 2 rzeźbionych i złożonych "Drzew życia". Z szafy tej obecnie pozostała tylko wnęka w ścianie i okrągłe okienko pod nią. Bima znajdująca się na środku sali miała kształt podium ogrodzonego murem z balustradą o wygiętych łukowato poręczach, profilowanych słupkach i filarach, przykrytych ceglanyimi stożkami. Nakryta była kopułką z malowanym podniebieniem. Pośrodku bimy stał rzeźbiony stół do wykładania Tory /tzw. "schulham"/ i fotel do ceremonii obrzezania. Dookoła bimy ustawione były rzeźbione pulpity z szafkami na święte księgi i ławki z wysokimi zapleckami. Bimę w synagodze nowosądeckiej przedstawił na rysunku z 1889 roku Stanisław Wyspiański. Wnętrze sali modłów doświetlane było przez wysokie okna lub 9 kandelabrow. Dla kobiet przeznaczony był babiniec /sala kobiet/ znajdujący się nad przedsionkiem prowadzącym do sali głównej. Babiniec łączył się z salą modłów kilkoma przestronnymi wglądami.

Synagoga była odbudowywana i remontowana po pożarach w 1769 i 1894 r. oraz po zdewastowaniu przez hitlerowców w latach 1939-1945. Częściowo obiekt przebudowano także w 1920 roku. Dzisiejszy kształt bóżnica uzyskała po roku 1894 - wtedy to dobudowano ryzality elewacji frontowej. W czasie okupacji niemieckiej budynek pozbawiono całego niemal wystroju architektonicznego i wyposażenia. Zniekształcono bryłę przez obniżenie dachu /pierwotnie był to wysoki, czterospadowy dach tzw. "polski"/, zniszczono polichromię. Po 1945 roku salę modłów zamieniono na magazyn nawozów sztucznych i starych opakowań. Obiekt gruntownie odrestaurowano w latach 1976-1982 i przekazano nowosądeckiemu Muzeum Okręgowemu na galerię sztuki, a także na salę koncertową.

Widok od północnego-wschodu

Elewacja południowa

1. Miejscowość

NOWY SĄCZ

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**Dawna Synagoga, ul. Berka
Joselewicza 12**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Fotografie dodatkowe

Portal wejścia

Elewacja wschodnia

**Pseudowieżyczka południowa
w fasadzie**

mgr Tadeusz Śledzikowski, XI 1992 r.

Wkładkę założył:

(imię, nazwisko, data)
PSZ w Nowym Sączu

Miejsce przechowywania negatywów:

Ryzalit środkowy elewacji
wschodniej

Okna w elewacji południowej

Okno w elewacji północnej

1. Miejscowość

NOWY SĄCZ

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

**Dawna Synagoga, ul. Berka
Joselewicza 12**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Fotografie dodatkowe

Drzwi do sali ekspozycyjnej

Widok ogólny sali ekspozycyjnej

Wkładkę założył: **mgr Tadeusz Śledzikowski, XI 1992 r.**

(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: **PSOZ w Nowym Sączu**

Filer

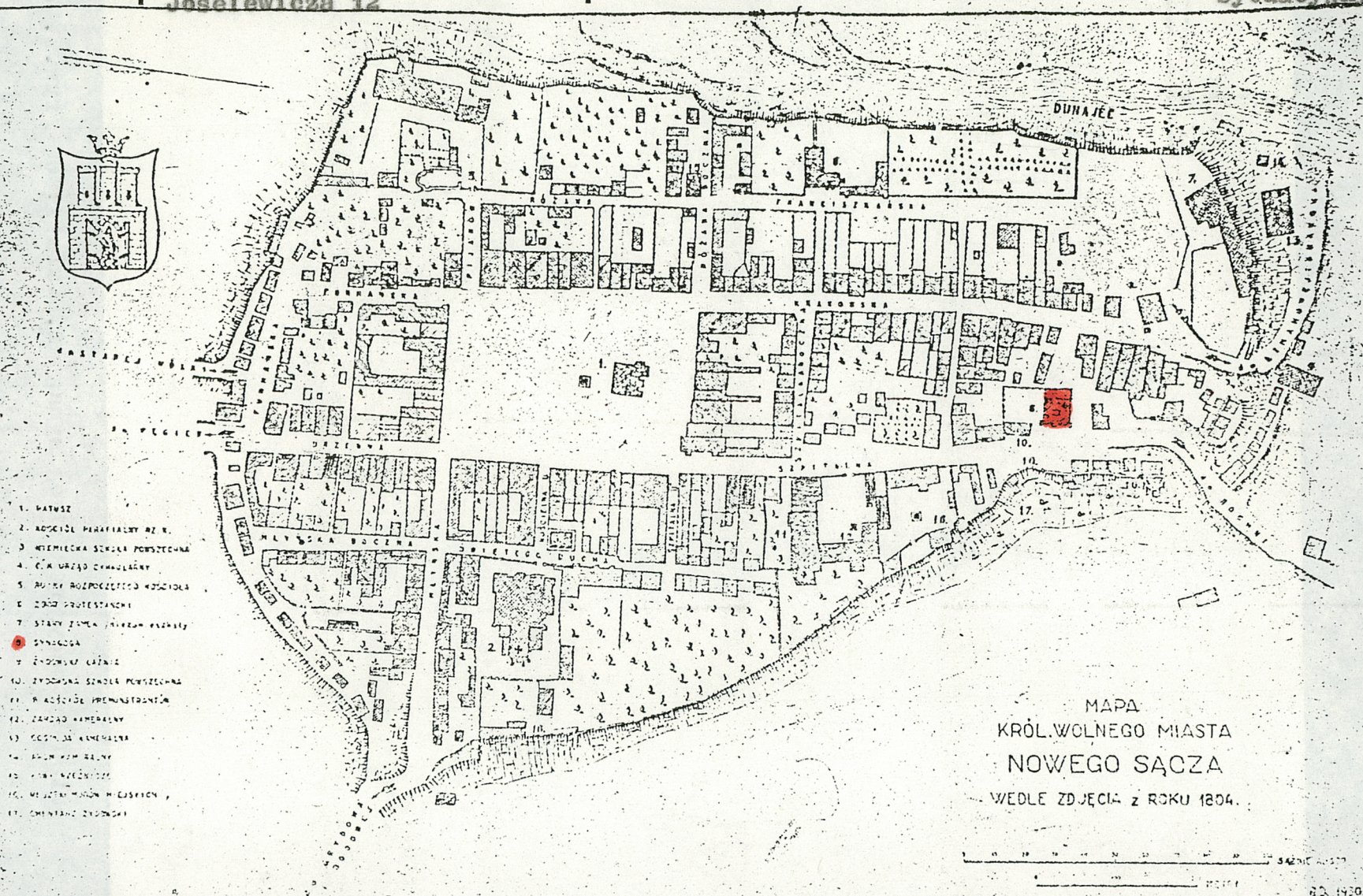

Strop

1. Miejscowość
NOWY SĄCZ

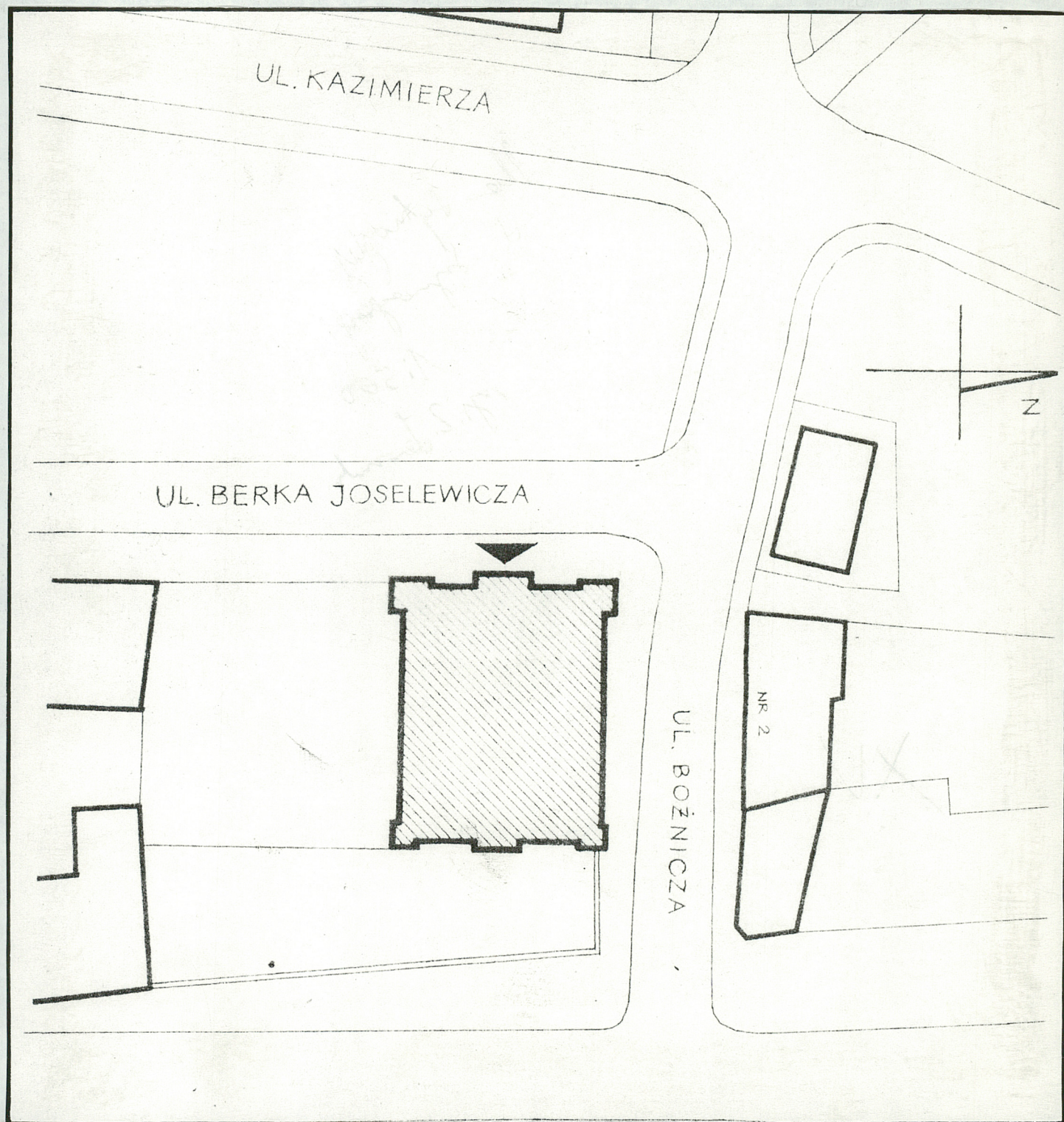
2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Dawna Synagoga, ul. Berka
Joselewicza 12

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Plan miasta z 1804 / Moscheroscha / + plan
sytuacyjny

Wkładkę założył:
mgr Tadeusz
Śledzikowski, XI 1992 r.

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ w Nowym Sączu

Plan sytuacyjny dawnej synagogi. Skala 1:500 /rys. Z. Lewczuk/